

Džejn Ostin
POD TUĐIM UTICAJEM

Naslov originala

Jane Austen
PERSUASION

Prevela

Ljubica Bauer-Protić

Glavni i odgovorni urednik

Verica Jeremijević

Lektura i korektura

Zorica Bačković

Džejn Ostin

*Pod tuđim
uticajem*

FENIKS LIBRIS
Beograd, 2014.

I

Ser Volter Eliot, gospodar Kelinč Hola, u Samersetsširu, bio je čovek koji, radi svoje zabave, nikad nije uzimao drugu knjigu, osim knjige o baronetima. Tu bi nalazio zanimanje u časovima dokolice i utehu u časovima tuge; tu bi se njegove sposobnosti rasplamsavale u divljenje i poštovanje, dok je razgledao ograničeni ostatak najranijih povelja; tu bi se sva nepoželjna uzbuđenja, izazvana porodičnim poslovima, prirodno pretvarala u samilost i prezir, dok je listao po gotovo beskrajnim tekovinama prošlog veka; i tu je on, kad svi drugi listovi ne bi pomagali, mogao da čita sopstvenu istoriju sa interesovanjem koje nije nikad presahnulo. Ovo je stranica na kojoj se omiljena knjiga uvek otvarala:

ELIOT OD KELINČ HOLA:

Volter Eliot, rođen 1. marta 1760, oženjen, 15. jula 1784, Elizabetom, kćerkom plemića Džemsa Stivensona, gospodara Saut Parka, u grofoviji Gloster; od koje ledi (umrle 1800) ima potomstvo – Elizabet, rođenu 1. juna 1785; En, rođenu 9. avgusta 1787; sina, mrtvorodenog 5. novembra 1789; Meri, rođenu 20. novembra 1791.

Tačno je tako prvobitno glasilo odeljak kad je izašao iz štamparevih ruku, no ser Volter, radi obaveštavanja sebe i svoje porodice, dopunio ga je dodajući ove reči posle datuma rođenja Meri – *udata, 16. decembra 1810, za Čarlsa, sina i naslednika*

plemića Čarlsa Mazgrova od Aperkrosa, u grofoviji Samerset, i dodajući najbrižljivije dan kad je izgubio suprugu.

Zatim su sledili istorija i uspon ove stare i uvažene porodice, izloženi uobičajenim izrazima – kako je najpre bila nastanjena u Češiru, kako se spominjala u Dagdelu, vršila službu vrhovnog šerifa, predstavljala jedan grad u tri uzastopna parlamenta; izloženi su i naponi podaničke vernosti i baronetskog dostojanstva njenih pripadnika u prvoj godini vladavine Čarlsa II, uz navođenje svih Meri i Elizabet kojima su se oni ženili; to je ispunjavalo ukupno dve zamašne stranice formata dvanaestine i završavalo se grbom i geslom: *Glavno sedište, Kelinč Hol, u grofoviji Samerset*, i ser Volterovim rukopisom, opet u ovoj završnici: *Prezumptivni naslednik, pl. Vilijam Volter Eliot, praunuk drugog ser Voltera.*

Taština je bila početak i kraj karaktera ser Voltera Eliota – taština zbog izgleda i zbog položaja. Bio je upadljivo lep u mladosti, a još uvek je odlično izgledao u pedeset četvrtoj godini. Malo koja žena je mislila o svojoj spoljašnjosti više od njega, niti bi lakej nekog novoproglašenog lorda mogao biti ushićeniji mestom koje je zauzeo u društvu. Smatrao je blagodat lepote nižom samo od blagodati baronetstva; i taj ser Volter Eliot, u kome su se sjedinjavali ovi darovi, bio je stalni predmet njegov najusrdnijeg uvažavanja i predanosti.

Njegova lepa pojava i njegov stalež davali su mu jedno jedino pošteno pravo na ovo osećanje, pošto je, svakako, njima imao da zahvali za suprugu, čiji se karakter uzdizao iznad svega što je zaslužio njegov sopstveni karakter. Ledi Eliot je bila izvanredna žena, razborita i dobroćudna, čijem rasuđivanju i ponašanju, ako im se može oprostiti mladenačka zaludenost koja ju je načinila ledi Eliot, docnije nije nikad bio potreban oproštaj. Ona se prilagođavala njegovim slabostima, ili ih je ublažavala ili prikrivala, i podizala je njegov stvarni ugled sedamnaest godina; i mada lično nije spadala u najsrećnija stvo-

renja na svetu, ona je u svojim dužnostima, svojim prijateljima i svojoj deci nalazila ono što ju je dovoljno vezivalo za život, tako da joj nije bilo svejedno kad je bila pozvana da ih napusti. Tri devojke, od kojih dve starije behu od šesnaest i četrnaest godina, za majku su bile užasno zaveštanje koje je ostavljala – bolje reći užasno breme koje treba poveriti uticaju i staranju uobraženog budalastog oca. Ona je, međutim, imala jednu veoma prisnu prijateljicu, razumnju, dostojnu hvale, koja se iz velike privrženosti prema njoj beše nastanila u neposrednoj blizini, u selu Kelinču; i na njenu dobrotu i savete ledi Eliot se uglavnom oslanjala, nalazeći u njima najbolju pomoć i podršku za korisna načela i pouke koje je brižljivo davala svojim kćerima.

Ova prijateljica i ser Volter nisu sklopili brak, ma kakva da su bila predviđanja njihovih poznanika. Trinaest godina je prošlo od smrti ledi Eliot, a oni su još bili bliski susedi i prisni prijatelji; a on je ostao udovac, ona udovica.

Okolnost što ledi Rasel, ozbiljnih godina i karaktera, i materijalno odlično zbrinuta, nije ni pomišljala na drugi brak, ne treba pravdati pred javnošću, koja je pre podložna bezrazložnom nezadovoljstvu kad se neka žena ponovo *uda* nego kad se *ne uda*; ali to što je ser Volter produžio svoje samovanje zah-teva objašnjenje. Neka se zna, onda, da se ser Volter, kao do-bar otac (pošto je naišao na jedno-dva lična razočaranja u vrlo nerazumnim zalaganjima), pravdao što je ostao neženjen radi svoje drage kćeri. Radi jedne kćeri, one najstarije, on bi zaista odustajao od svega što ga ne bi dovodilo u vrlo veliko iskuše-nje. Elizabet je, sa svojih šesnaest godina, nasledila sve što je moguće od prava i uticaja svoje majke; i pošto je bila vrlo lepa i veoma slična njemu, njen uticaj je bio uvek veliki, i oni su se i dalje najsrećnije slagali. Njegova druga dva deteta imala su ma-nju važnost. Meri je stekla malo veštačkog značaja, postavši go-spođa Čarlsa Mazgrova; ali En, skladnog duha i blage naravi, zbog kojih je morala visoko odskakati u očima ljudi koji imaju

stvarno razumevanje, nije predstavljala ništa ni za oca ni za sestru: njena reč nije vredela; njena korisnost se uvek izražavala ustupcima – ona je bila samo En.

Za ledi Rasel, doista, ona je bila najdraže i visoko cenjeno kumče, ljubimica i prijatelj. Ledi Rasel ih je volela sve; ali je mogla da zamisli da samo u En ponovo živi majka.

Pre nekoliko godina En Eliot je bila vrlo lepa devojka, ali je njena mladalačka svežina brzo nestala; i kako njen otac, čak i kad je ta svežina dostigla vrhunac, nije nalazio gotovo ništa čemu bi se divio kod En (tako su se potpuno razlikovale njene nežne crte i blage tamne oči od njegovih), sada kad je ona ubledela i smršala, on u njima nije nazirao baš ništa što bi izazvalo njegovo priznanje. Nikad nije dopuštao sebi mnogo nade, sada, pak, nije gajio nikakvu, da će ikad pročitati njeno ime na nekoj drugoj stranici svog omiljenog spisa. Brak sa čovekom njihovog društvenog ranga mora se ostaviti za Elizabet; jer Meri se naprosto vezala sa jednom starom provincijskom porodicom od ugleda i znatnog bogatstva i, prema tome, ona je *dala* svu čast a nije dobila nijednu. Elizabet će se jednog dana udati kao što joj priliči.

Ponekad se događa da je žena lepša u svojim dvadeset devet godina nego što je bila deset godina ranije; i, uopšte govoreći, ako nema bolesti ili brige, to je doba života kad se retko gubi išta od draži. Tako je bilo kod Elizabet – još uvek je ona ista lepa gospođica Eliot kakvom su je počeli smatrati pre trinaest godina; i ser Volteru bi se stoga moglo oprostiti što zaboravlja njene godine ili bi, bar, mogao važiti samo upola kao budala što zamišlja da on i Elizabet zrače lepotom kao uvek, usred opustošenih lica svih drugih, jer je jasno video kako svi ostali od njegove rodbine i poznanika stare – En izgleda izmučena, Meri ogrubela, svako lice u susedstvu sve ružnije; a veliki broj bora oko slepočnica ledi Rasel već odavno ga je žalostio.

Elizabet se nije sasvim izjednačila sa svojim ocem u ličnom zadovoljstvu. Trinaest godina su je posmatrali kao gospodari-

cu Kelinč Hola, kako upravlja i rukovodi sa pribranošću i odlučnošću koje nikad ne bi izazvale pomisao da je mlađa nego što jeste. Jer trinaest godina ona je dočekivala goste i propisivala porodični zakon kod kuće, i predvodila povorku izletničkih kočija i izlazila odmah iza ledi Rasel iz svih salona i blagovonica tog kraja. Trinaest zimskih mrazeva koji su se smenjivali s letom gledali su je kako otvara ugledne balove koje je priređivalo malobrojno susedstvo, a trinaest proleća je izlagalo svoj behar dok je ona putovala u London sa svojim ocem na nekoliko nedelja godišnjeg provoda u visokom društvu. Sećala se svega ovog: bila je svesna da joj je dvadeset devet godina i to ju je donekle ispunjavalo žaljenjem i strepnjom; osećala je potpuno zadovoljstvo što je još sasvim lepa kao uvek; ali je osećala i da se bliži opasnim godinama, i obradovala bi je izvesnost da će je sledeću godinu-dve kakav baronet po krvi uporno, kako njoj dolikuje, obasipati molbama da mu da ruku. Tada bi opet mogla uzeti knjigu nad knjigama sa istim uživanjem kao u svojoj ranoj mladosti; ali sada je nije baš marila. To što joj se uvek predočava datum njenog rođenja, a ne vidi se da sledi bilo kakva udaja, osim udaje najmlađe sestre – pretvaralo je knjigu u mučitelja, i više nego jedanput, kad bi njen otac ostavio knjigu otvorenu na stolu kraj nje, ona bi je, odvrćući pogled, zatvorila i odgurnula.

Sem toga, doživela je jedno razočaranje, na koje ta knjiga, a naročito istorija njene sopstvene porodice, mora uvek da je podseća. Prezumptivni naslednik, lično Vilijam Volter plemeni Eliot, čija je prava njen otac tako velikodušno podržavao, izneverio je njena očekivanja.

Još kao sasvim mlada devojka, čim je saznala da je on, u slučaju da ona nema brata, budući baronet, mislila je da se uda za njega; a njen otac je uvek smatrao da ona i treba to da učini. Nisu ga poznavali kao dečka; ali ubrzo posle smrti ledi Eliot, ser Volter je zatražio poznanstvo; i mada njegovi predlozi nisu

naišli ni na kakvu predusretljivost, on je istrajao u toj nameri, uzimajući u obzir skromnu mladičku povučenost; i prilikom jednog od njihovih prolećnih izleta u London, kad je Elizabet bila u prvom cvetu, gospodin Eliot je bio prisiljen na upoznavanje.

U to vreme on je bio vrlo mlad, upravo zauzet studijama prava; a Elizabet je ocenila da je neobično prijatan, i svi planovi u njegovu korist behu potvrđeni. Pozvali su ga u Kelinč Hol: o njemu se razgovaralo i on se očekivao ceo preostali deo godine; ali nikad nije došao. Idućeg proleća opet su ga videli u gradu, našli da je isto onako prijatan, ponovo ga ohrabрили, pozvali i očekivali, i on opet nije došao; a sledeća vest je javljala da se oženio. Umesto da svoju sudbinu usmeri u oblast omeđenu za naslednika kuće Eliot, on je kupio nezavisnost združujući se sa bogatom ženom nižeg roda.

Ser Volter je to zamerao. Kao glava kuće, osećao je da je trebalo da bude pitan za savet, naročito zato što se tako javno pokazao kao pokrovitelj mladog čoveka. „Jer mora da su viđeni zajedno“, primetio je on – „jednom na Tatesolsu¹ i dvaput u predvorju Donjeg doma.“ Njegovo neodobravanje je bilo izraženo ali očigledno vrlo malo uvažavano. Gospodin Eliot nije ni pokušao da se opravda, i jasno je dao na znanje da ga je, isto toliko, briga hoće li mu porodica i dalje poklanjati pažnju koliko i ser Volter smatra da je on toga nedostojan. Svako poznanstvo među njima je prestalo.

Ovu veoma mučnu istoriju sa gospodinom Eliotom Elizabet je još uvek, posle razdoblja od sedam godina, doživljavala sa gnevom. Njoj se on dopadao sam po sebi a još više kao naslednik njenog oca, i njena velika porodična gordost mogla je samo u *njemu* da vidi doličnu priliku za najstariju kćer ser Voltera Eliota. Nije postojao baronet od az do ižice koga bi njena

¹ *Tattersall's* – londonski trg za prodaju konja i kladionica za konjske trke.
– *Prim. prev.*

osećanja s takvom gotovošću mogla primiti kao ravnog njoj. Pa ipak, on se poneo tako bedno da ga ona, iako je u ovom trenutku (leto 1814) nosila crne trake za njegovom ženom, ne bi mogla priznati dostojnim da se na njega ponovo pomišlja. Preko sramote njegovog prvog braka, pošto nije bilo razloga za pretpostavku da je on ovekovečen potomstvom, možda se moglo preći da on nije radio gore stvari; ali on je, kako su bili obavješteni uobičajenim posredstvom ljubaznih prijatelja, govorio najneuljudnije o svima njima, sa najvećim omalovažavanjem i prezirom o lozi kojoj je i sam pripadao i o počastima koje će se ubuduće njemu ukazivati. Ovo se nije moglo oprostiti.

Takva su bila osećanja i preživljavanja Elizabet Eliot; takve brige da se ublaže, takva uzbuđenja su imala da izmene ustaljenost i otmenost, uspeh i ništavnost njene životne scene; takva raspoloženja da unesu izvesnu zanimljivost u dugo jednolično boravljenje u jednoj provincijskoj sredini, da popune praznine za čije popunjavanje nije bilo nikakvih korisnih navika za rad van kuće, nikakvih obdarenosti ili znanja za obavljanje domaćeg posla.

Ali sada se još jedna zebnja i zabrinutost počela nadovezivati na one ranije. Njen otac je postajao sve nesrećniji zbog novca. Ona je znala da on sada uzima knjigu o baronetima zato da odagna iz svojih misli ogromne račune svojih snabdevača i nepoželjne nagoveštaje gospodina Šeperda, svog zastupnika. Kelinški posed je bio dobar ali ne dorastao ser Volterovim pojmovima o sjaju koji se zahteva od njegovog vlasnika. Dok je ledi Eliot bila u životu, postojale su urednost u poslovima, umerenost i štednja, koje su ser Voltera, upravo, održavale u granicama njegovog dohotka; ali sa njom je nestala sva ta trezvenost, i od tog doba on ga je stalno prekoračivao. Za njega nije bilo moguće da troši manje: nije činio ništa, sem onog što je ser Volter Eliot neizostavno pozvan da čini; no ma koliko da ga nije trebalo kriviti, on ne samo što je sve više zapadao

u strašne dugove nego je i slušao o tome tako često da su postali uzaludni svi pokušaji da se to dalje prikriva, makar i delimično, od njegove kćeri. Donekle joj je bio nagovestio stvar prošlog proleća u gradu; išao je čak tako daleko da je rekao: „Možemo li smanjiti izdatke? Pada li ti na um ijedna stavka u kojoj možemo smanjiti?“ A Elizabet je, mora joj se priznati, u prvom žaru ženske uzbune ozbiljno prionula na razmišljanje i, najzad, predložila ove dve vrste štednje: da smanje neke nepotrebne priloge za sirotinju, i da odustanu od novog nameštaja za salon, a ovim je sredstvima posle dodala srećnu misao da ne nose nikakav poklon za En, kao što je to, inače, svake godine bio običaj. No, ove mere, ma kako dobre same po sebi, bile su nedovoljne za stvarni obim nevolje, koju je ser Volter bio primoran da joj prizna u potpunosti ubrzo potom. Elizabet nije imala ništa da predloži što bi bilo bolje. Osećala se pregaženom i nesrećnom, kao i njen otac; a nijedno od njih nije bilo kadro da smisli neki način da se smanje njihovi izdaci, bez dovođenja u pitanje njihovog dostojanstva ili nepodnošljivog odricanja od udobnosti.

Ser Volter je mogao raspolagati samo malim delom svog imanja; ali i da je svako jutro zemlje otuđivo, ne bi postojala nikakva razlika. Pristajao je na hipoteku, ukoliko je imao ovlašćenje, ali nikad ne bi pristao na prodaju. Ne, nikad ne bi osramotio svoje ime u tolikoj meri. Imanje Kelinč treba da se prenese u nasleđe celo i neokrnjeno, kako ga je on primio.

Dva njihova poverljiva prijatelja – gospodin Šeperd, koji je živeo u obližnjem tržišnom gradu, i ledi Rasel – pozvani su da ih posavetuju; oboje, i otac i kći, kao da su očekivali da će ili jedno ili drugo smisliti nešto da se otklone njihove nedaće i smanje njihovi troškovi, bez štete po ma kakvo povlađivanje ukusu ili gordosti.

II

Gospodin Šeperd, ugladen, oprezan advokat, koji bi, ma kakav da je njegov uticaj na ser Voltera ili ma kakvo mišljenje imao o njemu, više voleo da neko drugi pokrene ono neprijatno, izvinio se što ne daje ni najmanji savet i samo zamolio za dopuštenje da preporuči da se bezuslovno obrate izvanrednoj razboritosti ledi Rasel, od čijeg je poznatog zdravog razuma u potpunosti očekivao savetovanje, upravo, takvih odlučnih mera kakve je želeo da vidi, konačno, usvojene.

Ledi Rasel se najbrižljivije i najusrdnije posvetila ovoj stvari i svestrano je razmotrila. Ona je bila žena pre zdravih nego brzih sposobnosti, čije teškoće u dolaženju do neke odluke u ovom slučaju behu velike, usled oprečnosti dva glavna principa. Sama se odlikovala nesumnjivom ispravnnošću, sa istančanim osećanjem časti; ali je toliko želela da poštedi osećanja ser Volterova, toliko se brinula za dobar glas porodice, gajila je toliko uzvišene ideje o onome što se toj porodici duguje, koliko god je to mogao neko koga krase razum i poštenje. Bila je dobrodušna, milostiva, dobra žena, sposobna za snažna osećanja, najispravnija u ophođenju, stroga u pojmovima pristojnosti, i sa držanjem koje se smatralo uzorom lepog vaspitanja. Bila je prosvećena duha i, uopšte uzev, razložna i dosledna; ali je imala predrasude u pogledu porekla – cenila je položaj i važnost, koji su je malo zaslepljivali u odnosu na nedostatke onih koji su ih posedovali. Ona lično, kao udova običnog viteza, odavala je puno priznanja dostojanstvu jednog baroneta; a ser Volter, nezavisno od toga što je stari poznanik, pažljiv sused, predusretljiv zemljoposjednik, suprug njene vrlo drage prijateljice, otac En i njenih sestara, imao je po njenom shvatanju, samim tim što je ser Volter, pravo na mnogo saosećanja i obzira u svojim sadašnjim teškoćama.

Moraju smanjiti izdatke, to nije dopuštalo nikakvu sumnju. No, njoj je bilo veoma stalo da se to izvede tako da on i Elizabet što je moguće manje pate. Napravila je planove štednje, uradila tačne predračune, i učinila ono što nikom drugom nije palo na um da učini – zatražila je savet od En, koju su, izgleda, ostali smatrali nezainteresovanom za ovo pitanje. Zatražila je savet i u izvesnom stepenu potpala pod njen uticaj u izradi nacrtu smanjenja rashoda, koji je, najzad, dat ser Volteru. Svaka Enina izmena se nalazila na strani poštenja nasuprot važnosti. Želela je energičnije mere, potpunije reformisanje, brže rastećenje od duga, jači ton ravnodušnosti za sve, osim pravičnosti i ispravnosti.

– Ako budemo kadri da ubedimo vašeg oca u sve ovo – rekla je ledi Rasel, gledajući preko lista hartije – mnogo se može učiniti. Ako bude usvojio ova uputstva, kroz sedam godina biće oslobođen duga; i nadam se da ćemo biti u stanju da uverimo njega i Elizabet da Kelinč Hol sam po sebi uživa ugled koji ova ograničenja neće umanjiti; i da se istinsko dostojanstvo ser Voltera Eliota ni izdaleka neće smanjiti u očima razboritih ljudi zato što postupa kao čovek od načela. Šta će on, u stvari, činiti, osim onoga što je vrlo mnogo naših najistaknutijih porodica učinilo ili treba da učini? U njegovom slučaju neće biti ničeg osobenog; a osobenost upravo često čini najgoru stranu naše patnje, kao što je uvek i najgora strana našeg ponašanja. Gajim veliku nadu da ćemo uspeti. Moramo biti ozbiljni i odlučni; jer, na kraju krajeva, lice koje je napravilo dugove mora i da ih plati; i mada se mnogi obziri duguju osećanjima džentlmena i glave kuće, kao što je vaš otac, još više se duguje karakteru poštenog čoveka.

Po ovom načelu je En želela da njen otac postupa, i da ga njegovi prijatelji na to podstiču. Smatrala je da je neophodna dužnost isplatiti poverilačka potraživanja brzinom koju mogu da obezbede najobimnije redukcije, i nije videla nikakvo do-

stojanstvo u prenebregavanju ovoga. Želela je da se to propiše i oseća kao dužnost. Neobično je cenila uticaj leđi Rasel; a što se tiče visokog stupnja samoodricanja koje je njena savest nalažala, verovala je da će biti samo malo manje teškoća da se oni ubede u polovičnu nego u potpunu reformu. Njeno poznavanje oca i Elizabet navodilo ju je na pomisao da bi žrtvovanje jednog para konja jedva bilo manje mučno od žrtvovanja oba para, i tome slično, kroz ceo spisak suviše blagih smanjenja.

Kako su se mogli primiti Enini stroži zahtevi od malog je značaja. Zahtevi leđi Rasel uopšte nisu imali uspeha – nisu se mogli podneti – bili su neizdržljivi. „Šta! svaka životna udobnost tako da se preseče – putovanja, London, posluga, konji, trpeza – svuda stezanja i ograničenja! Ne živeti više čak ni onako kako priliči povučenom otmenom gospodinu! Ne, on bi pre smesta napustio Kelinč Hol nego ostao u njemu pod tako sramnim uslovima.“

„Napustiti Kelinč Hol.“ Ovu mogućnost je odmah prihvatio gospodin Šeperd, čiji se interes uplitalo u realnost ser Volterovog smanjivanja izdataka, i koji je bio apsolutno uveren da se ništa neće uraditi bez promene boravišta. Pošto je ideja potekla upravo otuda odakle treba da se diktira, on se ne dvoumi, rekao je, da prizna da je njegovo mišljenje potpuno na toj strani. Ne čini mu se da bi ser Volter mogao bitno izmeniti svoj stil života u kući koja je imala da održava takav glas gostoljubivosti i davnašnjeg dostojanstva. Na svakom drugom mestu ser Volter bi mogao biti svoj gospodar, i na njega bi se gledalo s poštovanjem kao na čoveka koji uređuje svoj način života, ma koji put izabrao da organizuje svoje gazdinstvo.

Ser Volter je pristao da napusti Kelinč Hol, i posle vrlo malo dana sumnje i neodlučnosti, krupno pitanje kuda treba da se ide bilo je rešeno, i prva skica ove važne promene napravljena.

Postojale su tri alternative – London, Bat, ili neka druga kuća na selu. Sve Enine želje stremile su ovom poslednjem. Kakva